

LITUANIZMY W SOCJOLEKCIE MŁODZIEŻY POLSKIEGO POCHODZENIA W WILNIE

Mirosław Dawlewicz

ABSTRACT

The aim of this article is to present the results of linguistic research on peculiarities of the lexicon of the youth of Polish origin in Vilnius. The scope of the project was confined to the lexical stock, and the territory to Vilnius. A series of questionnaire-based surveys was conducted among students of Polish secondary schools in Vilnius as well as undergraduates of Polish philology at Vilnius University and Vilnius Pedagogical University. The collected lingual material was analyzed from the perspective of the influence of Lithuanian languages on the lexicon of the social dialect under investigation. Moreover, peripheral localisms of the Lithuanian origin that feature among the youth of Polish origin in Vilnius are also presented in the research.

KEY WORDS: youth lexicon, Polish origin, Vilnius lexical stock, lingual material, Lithuanisms, Polonisms, Polish – Lithuanian dialect self-influences.

ANOTACIJA

Straipsnyje pateikiami nauji lingvistinių tyrimų duomenys apie lenkų kilmės jaunimo kasdienės kalbos – lietuvių-lenkų žargono – ypatumus. Tyrimo arealas – Vilniaus miesto teritorija. Anketiniai šio tyrimo klausimynai buvo išplatinti Vilniaus m. lenkiškų pagrindinių mokyklų moksleiviams bei Vilniaus universiteto ir Vilniaus pedagoginio universiteto lenkų filologijos bakalauro lygmens studentams. Surinkta kalbinė medžiaga buvo analizuojama lietuvių kalbos įtakos lygmens lenkų kalbai aspektu. Be to, buvo tiriama ir polonizmų įtaka apklausiamų studentų kasdieniai lietuvių kalbai.

PAGRINDINIAI ŽODŽIAI: jaunimo kalbos ypatumai, žargonas, vietinė Vilniaus tarmė, kalbiniai duomenys, lituanizmai, polonizmai, lenkų ir lietuvių kalbų tarpusavio įtaka.

*Dr. Mirosław Dawlewicz, Vilnius University
Faculty of Philology, Department of Polish Philology
Universiteto str. 5, LT-01513 Vilnius, Lithuania
E-mail: dawlewicz@mail.lt*

Charakterystyczną cechą socjolektu¹ młodzieży polskiego pochodzenia w Wilnie jest duża liczba zapożyczeń z różnych języków². W analizowanym materiale leksykalnym wyodrębniają się różne grupy elementów obcych. Można tu spotkać pożyczki z języka litewskiego, angielskiego, włoskiego, niemieckiego, francuskiego i czeskiego. W społeczeństwie wielojęzycznym obecność zapożyczeń leksykalnych jest zjawiskiem nieuniknionym. Jednak najbardziej wyrazistą i dość liczną grupę – stanowiącą ponad 1/3 zebranego materiału słownikowego – stanowią zapożyczenia z *języka rosyjskiego*, będące rezultatem wieloletniego oddziaływania języka rosyjskiego na tych terenach³.

¹ W niniejszej pracy termin *socjolekt* jest stosowany w znaczeniu szerokim za S. Grabiasem, czyli jako odmiana języka narodowego związana z istnieniem trwałej grupy społecznej połączonej jakimś rodzajem więzi (por.: Grabias 1994:97-120).

² Omawiane słownictwo pochodzi z zebranego materiału leksykalnego w latach 1996/1997 wśród uczniów wileńskich szkół średnich z polskim językiem nauczania oraz grupy studentów I i II roku polonistyki Uniwersytetu Wileńskiego i Wileńskiego Uniwersytetu Pedagogicznego (łącznie eksploracja obejmowała 100 osób w wieku od 14 do 19 lat, a zgromadzony materiał językowy liczył 2.715 jednostek leksykalnych) oraz badań ankietowych z 2004 roku wśród studentów I – IV roku polonistyki Uniwersytetu Wileńskiego (ogółem 5.185 jednostek leksykalnych).

³ Por. m.in. artykuły: Zavalova 2001; Dawlewicz 2002:3-8.

Drugą grupę zapożyczeń w socjolekcie młodzieży polskiej w Wilnie stanowią lituanizmy. Mimo bezpośredniej styczności z językiem litewskim na tym terenie brak tu większej liczby wyrazów zapożyczonych z tego języka. W zebranych materiale leksykalnym wystąpiło ogółem 128 nowych zapożyczeń z języka litewskiego. Przyczyną takiej sytuacji może być słaba znajomość języka litewskiego przez respondentów, jak również fakt, iż w języku litewskim nie ukształtował się odrębny socjolekt młodzieżowy. Prezentowane poniżej słownictwo należy do warstwy potocznej języka litewskiego i ma charakter ekspresywny. Terminu *zapożyczenie* używam tu w sensie szerokim w stosunku do wszystkich typów pożyczek z danego języka, także i do *cytatów*, tj. wyrazów (związków wyrazowych) przeniesionych z języka litewskiego w formie oryginalnej lub nieznacznie spolszczonej. W badanym materiale słownikowym są to wyłącznie zapożyczenia o charakterze cytawym. Są to zarówno cytaty graficzne, odwzorowujące pisownię litewską, jak i fonetyczne, tj. zachowujące najważniejsze cechy wymowy danego wyrazu czy związku frazeologicznego, np. *bičas//biczas* 1. ‘o mężczyźnie, chłopcu z zabarwieniem dodatnim’, 2. ‘kolega’, lit. *bičas* ‘pot. koleś’; *plotas//plotas* ‘przyjęcie, zabawa, prywatka’. Poza regionalizmami pochodzenia litewskiego typu *klumpie*, *kumpiaki*, *lupy*, *szakali*, odnotowano tu tylko jeden przykład zapożyczenia o większym stopniu adaptacji. Litewski rzeczownik *šlepetės* ‘pantofle domowe’ został przystosowany do systemu gramatycznego polszczyzny sufiksem *-ka* (*lm -ki*) - *szlapiatki*. Nie wystąpiły również w języku młodzieży kalki semantyczne i strukturalne z języka litewskiego.

Analizowany materiał leksykalny odzwierciedla różne dziedziny rzeczywistości pozajęzykowej. Zakres zainteresowań grup uczniowskich i społeczności studenckiej odbity w wytworzonym przez nie socjolekcie jest szeroki, dotyczy nie tylko realiów związanych ze szkołą (uczelnia) i nauką. Możemy wydzielić tu 14 kręgów tematycznych, w których wystąpiły zapożyczenia z języka litewskiego: 1. Człowiek, 2. Części ciała, 3. Cechy fizyczne oraz osoby je posiadające, 4. Ubiór, 5. Czynności fizyczne i fizjologiczne, 6. Cechy psychiczne, 7. Postawa wobec otoczenia, 8. Szkoła//Uniwersytet, nauka, 9. Życie społeczne i kulturalne, 10. Koledzy, 11. Miłość, 12. Rodzina, 13. Życie towarzyskie, 14. Warunki życia w mieście⁴. Pełny rejestr lituanizmów wraz z podziałem na kręgi i podgrupy tematyczne przedstawia się następująco⁵:

Człowiek

• Mężczyzna // Chłopiec

- ✓ z zabarwieniem ogólnie ekspresywnym: *asmenybė*, lit. *asmenybė* ‘osobowość’; *bičas//biczas*, lit. *bičas* ‘pot. koleś’; *vyrukas*, lit. *vyrukas* ‘pot. facet, koleś’;
- ✓ z zabarwieniem dodatnim: *bernelis*, lit. *bernelis* ‘pieszczot. młodzieniaszek, chłopaczek; kawaler, kochanek’; *gražuolukas//gražuoliukas*, lit. *gražuoliukas* ‘pot. piękniś, lalusz’; *kačiukas*, lit. *kačiukas* ‘pieszczot. kiciuś’; *mažukas*, od lit. *mažas* ‘mały’; *mylimasis*, lit. *mylimasis* ‘kochany’; *pupuliukas*, od lit. *pupulis* ‘pieszczot. maluczki’; *saldainiukas*, lit. *saldainiukas* ‘pieszczot. cukiereczek’;
- ✓ z zabarwieniem ujemnym (często w funkcji wyraźnej obelgi, w obelżywej apostrofie): *bachuras*, lit. *bachuras* ‘pot. chłopaczek, młodzieniaszek’⁶; *gaidys*, lit. *gaidys* ‘kogut’; *pidaras*, lit. *pidaras* ‘wulg. pederasta’; *teszlagalvis*, lit. *teszlagalvis* ‘miękkogłowy’; *žasinas*, lit. *žasinas* ‘gęsior’.

⁴ Termin *krąg tematyczny* używany jest wymiennie z określeniem *zakres tematyczny* i oznacza zbiór wyrazów wyodrębnionych na podstawie kryterium realnoznaczeniowego.

⁵ Zachowuję pisownię oryginału wyrazów i związków wyrazowych.

⁶ O pochodzeniu wyrazu *bachuras* w języku litewskim m.in.: Eigminas 2002:14-15.

- **Kobieta // Dziewczyna**
 - ✓ ogólnie o dziewczynie//kobiecie: *mergiczka*, lit. *mergiščia* ‘pot. dziewczę, dziewczynisko’; *panelė*, lit. *panelė* ‘panna’; *pupytė*, lit. *pupytė* ‘pot. laska, laseczka’;
 - ✓ z zabarwieniem dodatnim: *meilė*, lit. *meilė* ‘miłość’;
 - ✓ z zabarwieniem ujemnym (często w funkcji wyrażonej obelgi, w obelżywej apostrofie): *kalė*, lit. *kalė* ‘suka’; *kekšė*, lit. *kekšė* ‘dziwka, prostytutka’; *szlundra*, lit. *šliundra* ‘pogard. rozpustnica’.

Części ciała

- **Głowa**
 - ✓ z zabarwieniem ogólnie ekspresywnym: *stogas*, lit. *stogas* ‘dach’;
 - ✓ z zabarwieniem ujemnym (np. głowa głupca, duża głowa): *božgalwis*, lit. *buožgalvis* ‘ki-janka’.
- **Włosy**
 - ✓ określenie rodzaju fryzur: *gaidys*, lit. *gaidys* ‘kogut’;
 - ✓ określenia człowieka łysiego: *plikagalwis*, lit. *plikagalvis* ‘łysy, z łysą głową’; *plykis// plikis*, lit. *plikis* ‘łysy’.
- **Twarz**
 - ✓ z zabarwieniem dodatnim, czasem ironicznym: *marmuzia*, lit. *marmūzė* ‘obelż. gęba, ryj’; *veidukas//veidelis*, lit. *veidukas//veidelis* ‘zdr. twarzączka’;
 - ✓ z zabarwieniem ujemnym (np. o podłużnej twarzy, wymalowanej twarzy): *snūkis//snukis*, lit. *snukis* ‘1.pysk 2.wulg. pysk, morda’.
- **Oko**
 - ✓ z zabarwieniem ogólnie ekspresywnym: *žiuronai*, lit. *žiūronas* ‘lornetka’.
- **Nos**
 - ✓ nos: *snapas*, lit. *snapas* ‘dziób’; *szniuk*, od lit. *snukis* ‘pot. obelż. pysk, ryj’;
 - ✓ mały nos: *knislukas*, lit. *knyslė* ‘pot. obelż. ryj, nos’.
- **Usta**
 - ✓ z zabarwieniem ogólnie ekspresywnym (o jamie ustnej): *bucziokle* ‘usta’, od lit. czas. *bučiuotis* ‘całować się’; *lupytės*, lit. *lūpytės* ‘usteczka’.
- **Zęby**
 - ✓ ogólnie o zębach: *dantukai*, lit. *dantukai* ‘zabki’.
- **Pośladki**
 - ✓ pośladki, tylna część ciała: *szikna*, lit. *šikna* wulg. ‘dupa’; *šyknute*, lit. *šyknutė* ‘zdr. dupcia’; *užpakaliukas*, lit. *užpakaliukas* ‘zdr. tyłeczek’.

Cechy fizyczne oraz osoby posiadające je

- **Wysoki**
 - ✓ wysoki, często jednocześnie o chudym: *ilgauskas*, od lit. Žydrūnas Ilgauskas, imię własne popularnego na Litwie koszykarza; *Sabonis//sabonis*, od lit. Arvydas Sabonis, imię własne popularnego na Litwie koszykarza.
- **Młody**
 - ✓ młody, niedoświadczony: *nepatyreš*, lit. *nepatyreš* ‘niedoświadczony’

- **Stary**
 - ✓ o starym, w starszym wieku: *senis*, lit. *senis* ‘ts.’;
 - ✓ stara panna: *ragana*, lit. *ragana* ‘wiedźma, czarownica’; *senmergė*, lit. *senmergė* ‘ts.’.
- **Ładny**
 - ✓ o kobiecie (ładnej, urodziwej, atrakcyjnej): *pupytė*, lit. *pupytė* ‘pot. laska, laseczka’;
 - ✓ o mężczyźnie (przystojnym, silnym, dobrze zbudowanym): *gražuolukas* // *gražuoliu-kas*, lit. *gražuoliukas* ‘pot. piękniś, lalus’; *modeliukas*, lit. *modeliukas* ‘zdr. model, elegant’; *pupuliukas*, od lit. *pupulis* ‘pieszczot. maluczki’.
- **Brzydki**
 - ✓ o kobiecie//dziewczynie brzydkiej, nieatrakcyjnej: *raganaite*, lit. *raganaite* ‘mała czarownica, wiedźma’;
 - ✓ o mężczyźnie/chłopcu podobnym do małpy: *birzdžionia*, lit. *beždžionė* ‘małpa’; *miško draugas*, lit. *miško draugas* ‘leśny przyjaciel, rodem z lasu’; *žmogbeždžionė*, lit. *žmogbeždžionė* ‘obraźl. małpolud’;
 - ✓ o mężczyźnie niezgrabnym, ociężałym: *meškenas*, lit. *meškėnas* ‘szop’.
- **Rudy**
 - ✓ o rudym mężczyźnie: *strazdanotas*, lit. *strazdanotas* ‘piegowaty, piegus’.

Ubiór

- **Odzież**
 - ✓ ogólnie o odzieży, ubraniu, garderobie: *labdara*//*labdara*, lit. *labdara* ‘dobroczynność’; *skudurai*, lit. *skudurai* ‘szmaty, łachmany, gałgany’;
 - ✓ o dziwnym i śmiesznym stroju: *labas*, lit. *labas* ‘dzień dobry, witaj, cześć’; *menininkas*, lit. *menininkas* ‘artysta’.
- **Bielizna**
 - ✓ bielizna damska i męska: *apatiniai*, lit. *apatiniai* ‘ts.’.
- **Obuwie**
 - ✓ buty dużego rozmiaru: *Sabonis*//*sabonis*, od lit. Arvydas Sabonis, imię własne popularnego na Litwie koszykarza;
 - ✓ pantofle domowe: *šlepetės*, lit. *šlepetės* ‘ts.’; *szlapiatki*, od lit. *šlepetės* ‘ts.’.
- **Okulary**
 - ✓ człowiek noszący okulary: *akiniuotas*, lit. *akiniuotas* ‘ts.’; *kiaušinakis*, lit. *kiaušinakis* ‘okularnik’.
 - ✓ okulary: *žiuronai*, lit. *žiūronas* ‘lornetka’.
- **Rzeczy osobiste**
 - ✓ rzeczy, części ubrania, drobiazgi osobiste: *szlamtas*, lit. *šlamštas* ‘śmieć, rupiec, grat, szmata’;
 - ✓ lusterko: *wiajdrodzielis*, lit. *veidrodielis* ‘ts.’;
 - ✓ walizka: *lagaminas*, lit. *lagaminas* ‘ts.’.

Czynności fizyczne i fizjologiczne

- **Mówić**
 - ✓ mówić rzeczy słuszne, powiedzieć coś trafnego: *szuvis i dešimtuka*, lit. *šūvis i dešimtuka* ‘strzał w dziesiątkę’;

- ✓ plotkować: *pletkinti*, lit. *pletkinti* ‘ts.’;
- ✓ narzekać: *zirzti*, lit. *zirzti* ‘1. brzęczeć, bzykać; 2. *przen.* nudzić, beczeć’.
- **Zmęczyć się**
 - ✓ zmęczyć się, zmęczyć się przy pracy: *nuvarytas*, lit. *nuvarytas* ‘zagnany, zagoniony’.
- **Załatwiać potrzebę fizjologiczną: miżać**, lit. *mižti* ‘oddawać mocz’.

Cechy psychiczne

- **Koleżeński**
 - ✓ koleżeński, uczynny, dobry człowiek: *malaczius*, lit. *malačius* ‘zuch’.
- **Wesoły**
 - ✓ człowiek z poczuciem humoru, lubiący żartować: *komikas*, lit. *komikas* ‘ts.’; *linksmuolis*, lit. *linksmuolis* ‘wesołek’.
- **Smutny**
 - ✓ mrukliwy, małomówny: *tylenis*, lit. *tylenis* ‘cichy, milczek’.
- **Niekoleżeński**
 - ✓ donosiciel, oszczerca: *skundikas*, lit. *skundikas* ‘ts.’.

Postawa wobec otoczenia

- **Kraść**
 - ✓ kraść, ukraść co komu: *nušvilpti*, lit. *nušvilpti* ‘*pot.* gwizdnąć’.

Szkoła//Uniwersytet, nauka

- **Nazwy związane z procesem uczenia się, nauczania**
 - ✓ wzorowy uczeń/student: *pirmūnas//pirmunas*, lit. *pirmūnas* ‘ts.’;
 - ✓ wymagający nauczyciel: *kirvis//kirwis*, lit. *kirvis* ‘siekiera’;
 - ✓ student filologii polskiej: *lenkas*, lit. *lenkas* ‘Polak’;
 - ✓ ściaga: *pagalba*, lit. *pagalba* ‘pomoc’.
- **Nazwy szkoły**
 - ✓ o szkole/universytecie: *kaleimas*, lit. *kalėjimas* ‘więzienie’.
- **Pomieszczenia szkolne**
 - ✓ tablica szkolna: *lenta*, lit. *lenta* ‘deska, tablica’;
 - ✓ dzwonek na przerwę: *skambutis*, lit. *skambutis* ‘dzwonek’.
- **Stolówka**
 - ✓ stolówka szkolna/universytecka: *morgas*, lit. *morgas* ‘kostnica’; *svetaine*, lit. *svetainė* ‘pokój gościnnie, salon’;
 - ✓ pożywienie, posiłek, jedzenie: *maistas*, lit. *maistas* ‘ts.’
- **Nazwy ocen**
 - ✓ ocena bardzo dobra: *walo*, lit. *valio* ‘hurra ! wiwat ! niech żyje !’

Życie społeczne i kulturalne

- **Sport**
 - ✓ gra w koszykówkę: *kaszis*, lit. *kašis* ‘*pot.* koszykówka’; *krepšinis*, lit. *krepšinis* ‘koszykówka’.

Koledzy

- **Kolega, koleżanka**
 - ✓ kolega, koleżanka, zawsze z zabarwieniem dodatnim (lubiany, lubiana): *bičas//biczas*, lit. *bičas* ‘pot. koleś’; *bičiulis*, lit. *bičiulis* ‘przyjaciół, kolega’; *draugas*, lit. *draugas* ‘kolega’;
 - ✓ przyjaźnić się z kim: *bičiuliauti//bičiliuotis*, lit. *bičiuliauti* ‘przyjaźnić się, kolegować’.
- **Powitanie (witanie się)**
 - ✓ wyrazy, wyrażenia w funkcji formuł powitalnych: *labas*, *labukas*, *labutis*, od lit. *labas* ‘pot. dzień dobry, witaj, cześć’; *sveikutė*, od lit. *sveikas* ‘bądź zdrów!’.
- **Zapraszać**
 - ✓ zapraszać kogo do siebie w odwiedziny: *ateik*, lit. *ateik* ‘przyjdź’; *atvaryk*, lit. *atvaryk* ‘pot. wpadaj, wpadnij’.
- **Pożegnanie**
 - ✓ wyrazy, wyrażenia w funkcji formuł pożegnalnych: *atia*, lit. *atia* ‘pot. cześć, żegnaj’; *iki*, lit. *iki* ‘cześć, żegnaj, do zobaczenia’.

Miłość

- **Kobieta // dziewczyna złego prowadzenia się**
 - ✓ kobieta//dziewczyna złego prowadzenia się, kokietka, wyzywająca, o wyzywającym zachowaniu, lubiąca towarzystwo męskie: *palejstuvie*, lit. *paleistuvė* ‘rozpustnica, nierządnica’; *pasileidusi*, lit. *pasileidusi* ‘rozpuszczona, rozpustna’.
- **Kobieciarz: mergiščius, lit. mergišius ‘lekcew. babiarz, kobieciarz’.**
- **Spotkanie**
 - ✓ spotkanie, rendez-vous: *pasimatimas//pasimatymas*, lit. *pasimatymas* ‘ts.’.
- **Pieszczoty**
 - ✓ całować się, pocałować kogo: *bučkinti*, od lit. rzecz. *bučkis* ‘pot. całusek’ a. od lit. czas. *bučiuotis* ‘całować się’.

Rodzina

- **Członkowie rodziny**

rodzice:

 - ✓ ojciec: *tėvukas//tewukas*, lit. *tėvukas* ‘pot. ojczulek’;
 - ✓ matka: *mamytė*, lit. *mamytė* ‘mamusia’; *močia*, lit. *močia* ‘matka, matczysko’;
 - ✓ brat: *broliukas*, lit. *broliukas* ‘braciszek’.
- **Dom rodzinny: namučiai**, lit. *namučiai* ‘domeczek’.

Życie towarzyskie

- **Lokal rozrywkowy i gastronomiczny**
 - ✓ kawiarnia, klub: *kavine//kawinė*, lit. *kavinė* ‘ts.’;
 - ✓ restauracja: *bariukas*, lit. *bariukas* ‘barek’;
 - ✓ pijalnia piwa: *bokaliukas*, lit. *bokaliukas* (*alaus*) ‘kufelek (piwa)’.
- **Zabawa**
 - ✓ przyjęcie, zabawa, prywatka połączone z tańcem i pićm alkoholu: *balius*, lit. *balius* ‘bal’; *plotas//plotas*, lit. *plotas* ‘powierzchnia mieszkalna’.

- **Picie alkoholu**
 - ✓ pić alkohol (pić, popić, napić się, wypić): *prisisiurbti*, lit. *prisiurbti* ‘naciągnąć//naciągać, nassać//nasysać’;
 - ✓ pijany, pijak, lubiący zaglądać do kieliszka: *girtuoklis*, lit. *girtuoklis* ‘ts.’;
 - ✓ o napoju alkoholowym: *pilstukas*, lit. *pilstukas* ‘pot. napój alkoholowy domowej produkcji’.
- **Palenie papierosów**
 - ✓ cudze papierosy, wyproszone od kogoś: *labdara/labdara*, lit. *labdara* ‘dobroczynność’.
- **Gra w karty**
 - ✓ grać w karty na pieniądze: *lošti*, lit. *lošti (kortomis)* ‘grać (w karty)’.

Warunki życia w mieście

- **Komunikacja**
 - ✓ trolejbus: *laidabraukis*, lit. *laidabraukis* ‘neolog. trolejbus’.
- **Policja**
 - ✓ policjant: *bibis*, lit. *bibis* ‘wulg. członek’; *žaliukas*, od lit. przym. *žalias* ‘zielony’;
 - ✓ policja, policjanci w znaczeniu zbiorowym: *farai*, lit. *farai* ‘pot. gliniarze’.
- **Pieniądze**
 - ✓ nie mieć pieniędzy: *tuszczias*, lit. *tuščias* ‘pusty’.

Z zestawienia zapożyczeń z wyróżnionych kręgów tematycznych wynika, że najwięcej pożyczek litewskich wystąpiło w nazwach *Człowieka*. Sporo pożyczek litewskich odnotowano też w nazwach określających *Cechy fizyczne oraz osoby je posiadające, Części ciała, Ubiór, Koledzy, Szkoła//uniwersytet i nauka oraz Życie towarzyskie*. Niewiele elementów litewskich znalazło się w takich kręgach tematycznych jak *Czynności fizyczne i fizjologiczne, Cechy psychiczne, Miłość, Rodzina* oraz *Warunki życia w mieście* (po 5 jednostek leksykalnych). Marginalne miejsce zajmują natomiast takie kręgi tematyczne jak: *Życie społeczne i kulturalne* oraz *Postawa wobec otoczenia* (odpowiednio 2 i 1 jednostki leksykalne).

Niekiedy ta sama jednostka leksykalna należy do różnych kręgów i podgrup tematycznych. Respondenci niejednokrotnie użyli tych samych wyrazów na określenie różnych rzeczy lub czynności. Tak, np.: *bičas/biczas* ‘kolega zawsze z zabarwieniem dodatnim (lubiany)’ oraz ‘ogólnie o mężczyźnie//chłopcu’; *Sabonis/sabonis* ‘wysoki, często jednocześnie o chudym’ i ‘buty dużego rozmiaru’; *gaidys* ‘o mężczyźnie//chłopcu z zabarwieniem ujemnym (często w funkcji wyraźnej obelgi, w obelżywej apostrofie)’ i ‘określenie rodzaju fryzury’ itd.

W socjolekcie młodzieży polskojęzycznej w Wilnie zwraca również uwagę obecność regionalizmów leksykalnych pochodzenia litewskiego (4 przykłady). Są to regionalizmy typowe dla północnokresowej odmiany polszczyzny, użyte przez młodzież często w znaczeniu metaforycznym. Tak, np.:

- **klumpie** 'drewniaki' - respondenci użyli wyrazu na określenie butów dużego rozmiaru. Jest to pożyczka z litewskiego *klumpės* 'drewniaki'. Rejestruje wyraz Jaszczanin 91. Notuje SWil, SW z lit.
- **kumpiak** 'szynka' - użyto w liczbie mnogiej *kumpiaki* na określenie tylnej części ciała, pośladków. Jest to pożyczka z litewskiego *kumpis* 'szynka'. Występuje również w języku

białoruskim i rosyjskim dialektalnie jako *kumpjak* 'udziec wieprzowy, szynka' także 'biodro'. Zob. KurzJPW 380-381, Jaszczanin 93, TurOP. Notuje SWil, SW.

- **lupy** 'ordynarnie: wargi' - nazwy użyto w znaczeniu ust. Jest to pożyczka z litewskiego *lū-pos* 'wargi'. Notują Jaszczanin 94, Bielikowicz 176. SW - *lypa* 'duża, brzydka, wystająca warga'.
- **szakali** 'patyki, szczapki' - określenie rąk. Regionalizm ten pochodzi z lit. *šakalys* 'łuczywo, szczapka, polano', względnie błr. *šakali* 'szczapki'. Notuje KurzJPW 435, Jaszczanin 104, Bielikowicz 182 rejestruje zdrobnienie *szakaliki* 'cienkie polanka, patyki'. SWil *szakaliki* jako *prow.* 'szczapa niewielka, kawałek poszczepanego na drobno polana', SW *szakal*, *szakalik* z lit.

Przykłady użycia tych regionalizmów wskazują, że są one w pełni żywotne. Z drugiej zaś strony, regionalizmy te nabrały charakteru ponadregionalnego, są wykorzystane współcześnie przez młodzież wileńską w pewnym stopniu w celach zamierzonej stylizacji i używane z zabarwieniem żartobliwym bądź też obelżywym.

Zebrany i zaprezentowany w niniejszym artykule materiał językowy upoważnia do sformułowania kilku wniosków ogólnych. Wymienione 14 kręgów tematycznych obejmuje łącznie 128 jednostek leksykalnych – zapożyczeń z języka litewskiego. Zapożyczenia te stanowią ok. 1,6 % ogółu zebranego materiału słownikowego. Zakres występowania zapożyczeń z języka litewskiego nie jest szeroki. W większości zostały one przejęte nie z języka literackiego, lecz z potocznego języka litewskiego lub jako tzw. zapożyczenia intersocjolektalne⁷.

References

- DAWLEWICZ, M. *Słownictwo socjolektu młodzieży polskiego pochodzenia w Wilnie (na podstawie badań ankietowych)*. Warszawa, 2000.
- DAWLEWICZ, M. Kilka uwag o wpływach języka rosyjskiego na słownictwo socjolektu młodzieży polskiego pochodzenia w Wilnie. In *Материалы XXXI Всероссийской научно-методической конференции преподавателей и аспирантов, Выпуск 8, Лексикология и лексикография (русско-славянский цикл)*, часть 2, 11-16 марта 2002 г., Санкт-Петербург, Филологический факультет Санкт-Петербургского государственного университета, 2002, s. 3–8.
- EIGMINAS, K. *Kas yra 'bachuras'? Žodžių istorijos etudai*. Vilnius, 2002.
- GRABIAS, S. *Język w zachowaniach społecznych*. Lublin, 1994.
- ZAVJALOVA, M. Semantiniai skolinių iš rusų kalbos pasikeitimai dabartiniame Vilniaus lietuvių žargone. In *Paribio tarmių ir kalbų problemos. Tarptautinės mokslinės konferencijos, skirtos Europos kalbų metams, pranešimai*. Šauliai, 2001.

Media elektroniczne

- Klimka, K. *Ką (mums) reiškia „necenzūriniai“ žodžiai?* Autoritetas, kalba ir lytis. Internetinė prieiga: <http://www.delfi.lt/news/daily/comments/article.php?id=5499989>

Wykaz stosowanych skrótów i oznaczeń

Skróty bibliograficzne

- Bielikowicz – BIELIKOWICZ, S. *Gawędy Wincuka Dyrwana. Fanaberii ciotki Onufrowej*. Olsztyn, 1987.
- Jaszczanin – RIEGER, J. Słownictwo „wileńskie“ ze zbioru Leonarda Jaszczanina dziś. In *Język polski dawnych Kresów Wschodnich*. Warszawa, 1996, s. 79–109.
- KurzJPW – KURZOWA, Z. *Język polski Wileńszczyzny i kresów północno-wschodnich XVI-XX w.* Warszawa-Kraków, 1990.

⁷ Por. na ten temat m.in.: K.Klimka, *Ką (mus) reiškia „necenzūriniai“ žodžiai ? Autoritetas, kalba Ir lytis* [w:] <http://www.delfi.lt/news/daily/comments/article.php?id=5499989>

- SW – KARŁOWICZ, J.; KRYŃSKI, A.; NIEDŹWIEDZKI, W. *Słownik języka polskiego*. Warszawa, 1900-1927, t. I-VIII.
- SWil – *Słownik języka polskiego*. Wyd. staraniem M. Orgelbranda. Wilno, 1861, t. I-II.
- TurOP – TURSKA, H. O powstaniu polskich obszarów językowych na Wileńszczyźnie. In *Studia nad polszczyzną kresową*, t. I, pod red. J. Riegera i W. Werenicza. Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk-Łódź, 1982, s. 19–121.

Skróty kwalifikatorów, części mowy, nazw języków

a. – albo	<i>pot.</i> – potoczny, potocznie
czas. – czasownik	<i>przen.</i> – przeniósny, przeniósnie
<i>lekcew.</i> – lekceważący, lekceważąco	<i>prow.</i> - prowincjonalizm
<i>lit.</i> – litewski	<i>przym.</i> - przymiotnik
<i>lm</i> – liczba mnoga	<i>rzecz.</i> - rzeczownik
<i>obelż.</i> – obelżywy, obelżywie	<i>st.</i> – to samo znaczenie
<i>obrażl.</i> – obraźliwy, obraźliwie	<i>wulg.</i> – wulgarny, wulgarnie
<i>pieszczot.</i> – pieszczotliwy, pieszczotliwie	<i>zdr.</i> – zdrobnienie, zdrobniały

THE LEXICON OF LITHUANIAN SLANG OF THE YOUTH OF POLISH ORIGIN IN VILNIUS

Miroslav Davlevič

Vilnius University, Lithuania

Summary

The aim of this report is to present the results of research into and peculiarities of the lexicon of the youth of Polish origin in Vilnius. The scope of the project was confined to the lexical stock, and the territory to Vilnius. A series of questionnaire-based surveys was conducted among students of Polish secondary schools in Vilnius as well as undergraduates of Polish philology at Vilnius University and Vilnius Pedagogical University. The collected lingual material was analyzed from the perspective of the influence of lithuanian languages on the lexicon of the social dialect under investigation. In the current study these are mostly borrowings of the quotation character – both graphic quotations, reflecting lithuanian orthography, as well as phonetic, preserving the most important features of the pronunciation of some particular word, e.g. *bičas//biczas* 1. ‘about a man or a boy with a positive connotation’ 2. ‘friend’; *plotas//plotas* ‘party’ etc. Moreover, peripheral localisms of the Lithuanian origin (e.g. *klumpie* (clogs), *kumpiaki* (haunch), *lupy*, *szakali*) that feature among the youth of Polish origin in Vilnius are also presented in the research.

Gauta 2006 m. lapkričio mėn.